

ความแปลกหน้าจากแรงงานและสาเหตุของความแปลกหน้า

3.1 ความแปลกหน้าจากแรงงาน

3.1.1 ความแปลกหน้าจากแรงงาน

แรงงานที่แปลกหน้าหรือกิจกรรมการผลิตที่แปลกหน้า หรือขบวนการผลิตที่แปลกหน้าคืออะไร มาร์กซอธิบายไว้อย่างกระจ่างชัดว่า

ประการแรกคือว่า แรงงานนั้นเป็นสิ่งนอกตัวผู้ใช้แรงงาน หมายความว่าความไว้วางใจไม่ใ้เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติของเขา และแรงงานไม่ใ้ยินยอมตัวเขาแต่กลับปฏิเสธตัวเขา เขา รู้สึก เป็นทุกข์ไม่เป็นสุข ไม่ใ้พัฒนาพลังทางร่างกายและ จิตใจอย่างเสรี แต่กลับทรมาณร่างกายและทำให้จิตใจ เขาเสื่อมลง... เขา รู้สึกสบายใจ อ่อนนุใจ เมื่อเขาไม่ ใ้ทำงานและเมื่อเขาทำงานเขาก็รู้สึกไม่สบายใจ ดังนั้น งานของเขาจึงไม่ใ้ทำงานที่เขาใ้โดยสมัครใจแต่ถูกบังคับ เป็นแรงงานบังคับ... ลักษณะแปลกหน้าของมันเห็นได้ ชัดเจนจากข้อเท็จจริงที่ว่าทันทีที่ไม่มีอะไรมาบังคับ แรง- งาน งาน นี้จะถูกละทิ้งเหมือนกับว่ามันคือโรคระบาด แรง- งานภายนอกหรือแรงงานซึ่งทำให้คนกลายเป็นสิ่งภาย นอกตัวเออนั้น เป็นแรงงานของการสังเวียตัวตัวเอง แรง- งานแห่งการทรมาณตัวเอง ประการสุดท้ายลักษณะของ งานซึ่ง เป็นสิ่งภายนอกตัวของผู้ใช้แรงงาน คือความไว้วาง ใจของเขาแก่เป็นงานของผู้อื่น ในขณะที่ทำงานเขา มิใ้เป็นส่วนหนึ่งของตัวเขา แต่เป็นของคนอื่น³²

³² ต้นฉบับเรื่องเศรษฐกิจและปรัชญา, Easton and Guddat, หน้า 292;

ความแปลกหน้าจากแรงงาน หรือความแปลกหน้าจากขบวนการผลิตทำให้มีการแยกแยะระหว่างเวลาทำงานและเวลาว่าง กรรมกรจะรู้สึกว่ในเวลาว่างเท่านั้นที่เขาเป็นตัวของตัวเอง แต่แทนที่ในเวลาว่างเขาจะมีโอกาสสนองความจำเป็นของเขา เขากลับซำคพลั้งที่จะทำเช่นนั้น เขาเหนื่อยเกินไป อย่างที่ที่สุดที่เขาจะทำได้คือ สอนความต้องการของตนเองด้วยความพอใจอย่างลวง ๆ เช่น ไปโรงเหล้า หรือคูหน้่งมาร์กซ์ชอบยกตัวอย่างร้านเหล้าในอังกฤษสมัยนั้นที่กลายเป็นที่สนองความต้องการอย่างจอมปลอมของบรรดากกรรมกรในวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นวันเดียวที่เขาว่างเว้นจากการทำงาน ระบบการผลิตแบบทุนนิยมได้ทำทุกอย่างแม้กระทั่งเวลาว่างให้เป็นการค้า

ความแปลกหน้าจากแรงงานหรือความแปลกหน้าจากการผลิตซึ่งเป็นลักษณะแท้จริงของมนุษย์นั้นได้ดำเนินไปมากจนถึงขั้นที่ว่า "มนุษย์รู้สึกว่าเขาได้ทำงานอย่างเสรีในหน้าที่ของสัตว์คือ กิน ค้ม สืบพันธุ์ หรืออย่างที่สุดก็ในเรื่องการอยู่อาศัยและการตกแต่งร่างกายตัวเอง ส่วนในหน้าที่ของมนุษย์นั้นเขาถูกหอนลงมาเป็นสัตว์..."³³ มาร์กซ์ไม่ได้โต้แย้งว่า การกิน ค้ม สืบพันธุ์ ไม่ใช่ความจำเป็นของมนุษย์ แต่สิ่งที่มาร์กซ์ต้องการจะชี้ก็คือ ถ้าหากถือเอาความจำเป็นเหล่านี้เป็นเป้าหมายเดียวของมนุษย์แล้วมนุษย์ก็ไม่ต่างจากสัตว์ แต่มาร์กซ์เชื่อว่ามนุษย์ต่างจากสัตว์เพราะมนุษย์มีความต้องการที่ได้รับการพัฒนาและสั่งสมทางประวัติศาสตร์แห่งการผลิตทางวัตถุ ทั้งนี้ในสภาวะที่มนุษย์รู้สึกว่ตนเองได้ใช้แรงงานอย่างเสรีเฉพาะในการสอนหน้าที่หรือความต้องการที่คนมีร่วมกับสัตว์เท่านั้น จึงเป็นสภาวะที่มาร์กซ์ถือว่ามนุษย์ได้แปลกหน้าจากการผลิตที่แท้จริง

แรงงานที่แปลกหน้าได้กลายเป็นแรงงานรับจ้าง โดยปกติแล้วการใช้แรงงานเป็นการแสดงออกถึงสมรรถภาพ ศักยภาพ หรือลักษณะเฉพาะของผู้ใช้แรงงาน

³³ เรื่องเดียวกัน, Easton and Guddat, หน้า 292; T.B. Bottomore, หน้า 99.

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อสถาบันของแรงงานรับจ้างผูกคูลม
สมรรถภาพเหล่านี้ก็ถูกทำให้เป็นโมฆะ งานนั้นไม่ไช่มรรค
ในการแสวงหาตัวออกมาของสมรรถภาพของผู้นายแรงงาน
งานเป็นเพียงมรรคไปสู่จุดหมาย จุดหมายนี้คือเงินซึ่งเป็น
รายได้จำนวนหนึ่งที่สามารถจะนำมาซื้อสินค้าบริโภคเพื่อ
สนองความจำเป็น³⁴

ดังนั้นการผลิตที่แปลกหน้า หรือแรงงานที่แปลกหน้าจึงมีเป้าหมายเดียวในการผลิต คือ
เงินหรือค่าจ้างแรงงาน

3.1.2 ความแปลกหน้าจากแรงงาน : ความแปลกหน้าจากธรรมชาติมนุษย์

ธรรมชาติของมนุษย์ในทฤษฎีของมาร์กซ์ ประการที่หนึ่งมาร์กซ์ถือว่า
"...ธรรมชาติหรือสภาวะของมนุษย์ไม่ใช่นามธรรมซึ่งอนัตตอยู่ในปัจเจกชนแต่ละคน"³⁵
แต่มัน "...เป็นผลรวมของความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมด"³⁶ ทั้งนี้เนื่องมาจากความ
เข้าใจเกี่ยวกับวัตถุนิยม ประวัติศาสตร์ของมาร์กซ์ที่ว่า มนุษย์เป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์
ขอสมมุติฐานแรกของประวัติศาสตร์คือการดำรงอยู่ของมนุษย์ที่มีเลือกเนื้อ เหตุการณ์
แรกของประวัติศาสตร์คือ การผลิตเพื่อหาปัจจัยสนองความต้องการของเขา³⁷ ดังนั้น

³⁴ Ernest Mandel and George Novack, "The Problem of Alienation," The Marxist Theory of Alienation (New York: Pathfinder Press, 1974), หน้า 22-23.

³⁵ Karl Marx and Friedrich Engels, R. Pascal ed., The German Ideology (New York: International Publishers Co., Inc., 1960), หน้า 198.

³⁶ Easton and Guddat, เรื่องเดิม, "Thesis on Feuerbach," หน้า 402.

³⁷ The German Ideology, หน้า 7-18.

ขบวนการของวัตถุนิยมประวัติศาสตร์จึงเป็นขบวนการผลิตของมนุษย์ ผลรวมของความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมดคือธรรมชาติของเขา

ประการที่สอง ธรรมชาติของมนุษย์อีกอย่างหนึ่งคือ มนุษย์เป็นสัตว์แห่งสังคม

...ปัจเจกชนคือสัตว์แห่งสังคม การแสดงออกของชีวิตของเขาขึ้นถึงแม้ว่าจะดูเหมือนไม่ใช่รูปแบบของการแสดงออกทางสังคมซึ่งดำเนินไปในความสัมพันธ์กับผู้อื่นก็ตาม มันก็เป็นการแสดงออกของชีวิตแห่งสังคม ชีวิตแห่งปัจเจกชนและชีวิตแห่งเผ่าพันธุ์มนุษย์นั้นไม่ใดแตกต่างกัน...³⁸

อะไรที่คนกระทำไปนั้นไม่ว่าจะเป็นการกิน นอน หรือสืบพันธุ์ ล้วนแต่เป็นการกระทำที่ต้องยอมรับการมีอยู่ของผู้อื่นในรูปใดรูปหนึ่ง การกินข้าวต้องยอมรับการมีอยู่ของคนทำนา เจ้าของโรงสี และแม่ครัว ดังนั้นสิ่งเหล่านี้จึงเป็นการถ่ายทอดทางสังคม³⁹ แม้กระทั่งการทดลองทางวิทยาศาสตร์ซึ่งแทบจะไม่ต้องทำร่วมกับผู้อื่นนั้น มาร์กซก็ถือว่าเป็นกิจกรรมแห่งสังคม เพราะเหตุว่าไม่เพียงแต่ภาษาที่นักวิทยาศาสตร์ใช้จะเป็นผลผลิตของสังคม

³⁸ ทัศนะเรื่องเศรษฐกิจและปรัชญา, T.B. Bottomore, หน้า 130.

³⁹ การกิน นอน หรือสืบพันธุ์ ฯลฯ นั้น คนส่วนมากมักจะคิดว่าเป็นสัญชาตญาณของแต่ละคนไม่ใช่สิ่งที่คนเรียนรู้จากสังคม เมื่อเร็ว ๆ นี้ นักจิตวิทยาชื่อลอเรนซ์ (Lorenz) ได้ทดลองสังเกตพฤติกรรมของสัตว์ที่คนส่วนมากเรียกว่า สัตว์ชาติพันธุ์แห่งความเป็นแม่ โดยสังเกตพฤติกรรมของแม่ไก่หวงที่มีลูกอ่อน แม่ไก่หวงจะโจมตีทุกอย่างที่เคลื่อนไหวอยู่ใกล้ตัวมันแต่ไม่ส่งเสียงร้องเหมือนลูกไก่หวง ผลก็คือแม่ไก่หวงจิกที่ลูกไก่หวงตัวหนึ่งซึ่งเป็นไข้อย่างทารุณ ในขณะที่มันกกฟังพอนซึ่งคอยคุ้มให้ส่งเสียงร้องแบบลูกไก่หวง ผลการทดลองสรุปว่า สิ่งที่เราคิดว่าทำให้แม่ไก่หวงปกป้องรักษาและลูกของมันนั้นไม่ใช่สัญชาตญาณของความเป็นแม่ แต่เป็นการจำเสียงร้องของลูกไก่หวงที่ทำให้แม่ไก่หวงจำลูกมันได้และดูแลรักษา คุ Social Research, "Idea of Human Nature," Vol. 40, Autumn 1973, New York: New School for Social Research, หน้า 413.

เท่านั้น แต่การดำรงอยู่ของนักวิทยาศาสตร์ก็เป็นกิจกรรมของสังคมด้วย ดังนั้นมนุษย์จะพัฒนาได้ก็ต่อเมื่อเขาอยู่ในสังคมเท่านั้น

ประการที่สาม ลักษณะอีกอย่างหนึ่งของธรรมชาติของมนุษย์คือ มนุษย์เป็นผู้ที่ผลิตเพื่อหาปัจจัยในการดำรงชีวิต การผลิตของเขาเป็นไปอย่างเสรี ฉับพลัน และเป็นสากล การผลิตเพื่อสนองความต้องการอย่างหนึ่งของร่างกายจะนำไปสู่ความต้องการใหม่⁴⁰ ศักยภาพใหม่ เพื่อให้มนุษย์สามารถในการทำให้เป็นความเป็นจริงขึ้นมา เมื่อสนองความต้องการนี้แล้วมันก็จะสร้างความต้องการหรือศักยภาพใหม่ขึ้นมาอีก เป็นเช่นนี้เรื่อย ๆ มาร์กซเชื่อว่า ศักยภาพของมนุษย์นั้นไม่มีขอบเขตจำกัด

มาร์กซถือว่า ธรรมชาติของมนุษย์นั้นไม่อยู่นิ่ง แต่พัฒนาไปเรื่อย ๆ ตามพลังการผลิตของประวัติศาสตร์แห่งการผลิตทางวัตถุ พลังการผลิตได้ก้าวหน้าจากรูปแบบง่าย ๆ เช่น ก้อนหิน ไม้ ซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติมาสู่การประดิษฐ์ หอก คาน ไร่ เครื่องจักรไอน้ำ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น เกี่ยวกันกับที่ธรรมชาติของมนุษย์ก็ได้รับการส่งต่อ

⁴⁰ในงานเขียนยุคหลัง มาร์กซไม่ได้ใช้คำว่า "สารัตถะ" เพราะเขาคิดว่ามันให้ความรู้สึกที่ค่อนข้างไปทางนามธรรมและไม่เป็นประวัติศาสตร์ แต่เขาหันมาแบ่งธรรมชาติของมนุษย์โดยทั่วไปกับธรรมชาติของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามพัฒนาการแต่ละยุคของประวัติศาสตร์การผลิต ในทำนองเดียวกัน มาร์กซก็แบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 2 อย่างคือ ความต้องการที่ตายตัว เช่น ความหิวหรือความต้องการทางเพศ ซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์โดยทั่วไปที่ไม่เปลี่ยนแปลง จะแตกต่างกันในแต่ละเชื้อชาติหรือวัฒนธรรมก็เฉพาะในเรื่องของรูปแบบเท่านั้น ความต้องการอีกอย่างหนึ่งของมนุษย์คือ ความต้องการสัมพัทธ์ ซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามพัฒนาการแต่ละขั้นตอนของประวัติศาสตร์แห่งการผลิตทางวัตถุ ดังนั้นจึงขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางสังคมและเงื่อนไขทางการผลิตในสังคมนั้น ~~อย่าง~~ อย่างเช่นความต้องการเงินนั้นเป็นความต้องการที่ถูกสร้างขึ้นโดยรูปแบบการผลิตของทุนนิยม ดู Erich Fromm, Marx's Concept of Man, หน้า 25-26.

และพัฒนาขึ้นมาเรื่อย ๆ ศักยภาพก็กลายเป็นปัจจุบันภาพมากขึ้น สมรรถภาพที่แฝงอยู่
ก็กลายเป็นจริงพร้อม ๆ กับที่มนุษย์ก็สร้างศักยภาพใหม่ต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง

ความแปลกหน้าจากแรงงานคือความแปลกหน้าจากธรรมชาติของมนุษย์

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ธรรมชาติของมนุษย์คือ สักแห่งสังคมที่ผลิตเพื่อหาปัจจัยในการดำรง
ชีวิตของเขา เพื่อให้สมรรถภาพซึ่งอยู่ในภาวะแฝง เป็นความจริงขึ้นมา ในขณะที่เขา
ผลิตเพื่อสนองความต้องการเพื่อทำให้ศักยภาพเป็นปัจจุบันภาพนั้น เขาก็สร้างศักยภาพใหม่
ความต้องการใหม่เพื่อให้เขาสามารถในการทำให้มันเป็นความจริงต่อไป เป็นเช่นนี้
เรื่อย ๆ การผลิตจึงเป็นการแสดงออกซึ่งสมรรถภาพของมนุษย์ ดังนั้นธรรมชาติของ
มนุษย์จึงเกี่ยวพันกับการผลิตของเขาอย่างแยกไม่ออก พลังการผลิตเปลี่ยนไปธรรมชาติ
ของมนุษย์ก็ต้องเปลี่ยนไปด้วย ทุกอย่างหนึ่ง โครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นฐานของ
ธรรมชาติมนุษย์ ธรรมชาติของมนุษย์เป็นผลรวมของความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมด
ดังนั้นความแปลกหน้าจากการผลิตหรือความแปลกหน้าจากแรงงานจึงเป็นสิ่ง เกี่ยวกับความ
แปลกหน้าจากธรรมชาติของมนุษย์ การผลิตที่แปลกหน้าทำให้มนุษย์ไม่สามารถทำให้
ศักยภาพของเขาเป็นจริงขึ้นมา

3.1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างความแปลกหน้าจากแรงงานกับความแปลกหน้า
ทั้ง 3 ประเภท

มาร์กซกล่าวว่า "ผู้ใช้แรงงานจะมีความสัมพันธ์อันแปลกหน้ากับผลผลิตของ
กิจกรรมของเขาได้อย่างไร ถ้าหากว่าเขาไม่ได้แปลกหน้าจากตนเองในกิจกรรมของ
การผลิต ทั้งนี้เพราะผลผลิตเป็นเพียงผลลัพธ์ของกิจกรรมหรือการผลิต⁴¹ ดังนั้นผลผลิต
ที่แปลกหน้าจึงเป็นเพียงผลลัพธ์ของแรงงานที่แปลกหน้า หรือกิจกรรมการผลิตที่แปลกหน้า
ถ้าหากไม่มีกิจกรรมการผลิตที่แปลกหน้าก็จะมีผลผลิตที่แปลกหน้า

⁴¹ ทัศนะเรื่องเศรษฐกิจและปรัชญา, Easton and Guddat, หน้า 291;

สำหรับความแปลกหน้าจากชีวิตแห่งเดาพันธุของมนุษย์นั้น มาร์ชกล่าวว่าเป็นการอนุมานจากความแปลกหน้าจากแรงงานและความแปลกหน้าจากผลผลิต ความแปลกหน้าจากชีวิตแห่งเดาพันธุมนุษย์นั้นเป็นลักษณะที่สามของแรงงานที่แปลกหน้า⁴² อยู่อีกอย่างหนึ่ง โดยเหตุที่แรงงานที่แปลกหน้านั้นทำให้ผลผลิตกลายเป็นผลผลิตที่แปลกหน้าทำให้มนุษย์แปลกหน้าจากกิจกรรมแห่งการผลิต หรือจากตัวเอง ทั้งนี้แรงงานที่แปลกหน้าจึงทำให้มนุษย์แปลกหน้าจากชีวิตแห่งเดาพันธุมนุษย์

ความแปลกหน้าจากเพื่อนมนุษย์เป็นผลโดยตรงของความแปลกหน้าจากผลผลิตของแรงงาน ความแปลกหน้าจากกิจกรรมการผลิตของชีวิตและความแปลกหน้าจากชีวิตแห่งเดาพันธุของมนุษย์⁴³ อยู่อีกอย่างหนึ่งความแปลกหน้าจากเพื่อนมนุษย์เป็นการแสดงออกมาในภาคปฏิบัติของความแปลกหน้าจากกิจกรรมการผลิตและผลผลิตของมนุษย์

ทั้งนี้ความแปลกหน้าจากผลผลิต ความแปลกหน้าจากชีวิตแห่งเดาพันธุของมนุษย์ และความแปลกหน้าจากเพื่อนมนุษย์จึงเป็นแง่ต่าง ๆ ของแรงงานที่แปลกหน้า หรือความแปลกหน้าจากตัวเอง หรือความแปลกหน้าจากสภาวะของมนุษย์ เพียงแต่เป็นการมองสิ่งเดียวกันในแง่ต่าง ๆ กันเท่านั้นเอง มองในแง่ของผลแรงงานที่แปลกหน้าก็ได้อธิบายว่าเป็นผลผลิตที่แปลกหน้า มองในแง่ของลักษณะการผลิตแรงงานที่แปลกหน้าก็ได้อธิบายว่าเป็นความแปลกหน้าจากเดาพันธุของชีวิตมนุษย์ มองในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ แรงงานที่แปลกหน้าก็ได้อธิบายว่าเป็นความแปลกหน้าจากเพื่อนมนุษย์ แต่ทั้งหมดก็เป็นสิ่งเดียวกันคือความแปลกหน้าจากตัวเอง หรือความแปลกหน้าจากธรรมชาติของมนุษย์ หรือแรงงานที่แปลกหน้า

⁴² เรื่องเดียวกัน, Easton and Guddat, หน้า 293; T.B. Bottomore, หน้า 100.

⁴³ ดูเชิงอรรถที่ 27.

3.2 สาเหตุของความแปลกหน้า

3.2.1 ความแปลกหน้าในทางเศรษฐกิจเป็นบ่อเกิดของความแปลกหน้าในรูป แบบอื่น ๆ

มาร์กซ์ไม่เพียงแต่จะพูดถึงความแปลกหน้าในทางเศรษฐกิจซึ่งปรากฏในทุนฉบับแห่งปารีส 1844 เท่านั้น แต่มาร์กซ์ยังพูดถึงความแปลกหน้าจากรัฐ ความแปลกหน้าจากศาสนา ความแปลกหน้าจากปรัชญา ความแปลกหน้าจากศีลธรรม และอื่น ๆ ไว้ในงานเขียนเรื่องอื่น ๆ ของเขา แต่เขากล่าวว่า

วัตถุที่สามารถจะรับรูดังผู้ใส่หรือทรัพย์สินส่วนตัวคือการแสดงออกให้ เป็นวัตถุที่รับรูดังผู้ใส่โคของชีวิตที่แปลกหน้าของมนุษย์ การเคลื่อนไหวของทรัพย์สินส่วนตัว การผลิตและการบริโภค เป็นการแสดงออกให้รับรูดังผู้ใส่โคของการเคลื่อนไหวของการผลิตครั้งก่อน ๆ โลกแก่การบรรลุถึงความ เป็นจริงของมนุษย์ ศาสนา ครอบครัว รัฐ กฎหมาย ศีลธรรม ศาสตร์ ศิลปะ และอื่น ๆ เป็นเพียงรูปแบบเฉพาะของการผลิตและอยู่ภายใต้กฎทั่วไปของการผลิตนี้ ดังนั้นการแทนที่ทรัพย์สินส่วนตัวในทางบวก... จึงเป็นการแทนที่ความแปลกหน้าทั้งหมด และเป็น การที่มนุษย์กลับจากศาสนา ครอบครัว รัฐ และอื่น ๆ เพื่อไปสู่ชีวิตของมนุษย์ โลกแก่ชีวิตแห่งสังคม ความแปลกหน้าในทางศาสนานั้นเกิดขึ้นในสัมพันธฐานะในชีวิตภายในของมนุษย์ แต่ความแปลกหน้าในทางเศรษฐกิจนั้นปรากฏในชีวิตแห่งความเป็นจริงของเขา และดังนั้นการแทนที่ความแปลกหน้าแบบนี้จึงมีอิทธิพลต่อความแปลกหน้าทั้งสองแง่...⁴⁴

ดังนั้นในทัศนะของมาร์กซ์ ความแปลกหน้าในทางเศรษฐกิจจึงเป็นพื้นฐานหรือเป็นบ่อเกิดของความแปลกหน้าในรูปแบบอื่น ๆ ทุกรูปแบบ ทั้งนี้เนื่องมาจากความคิดของเขาที่ว่า

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, T.B. Bottomore, หน้า 128.

โครงสร้างเบื้องต้น (ศาสนา ปรัชญา ศิลป กฎหมาย) นั้นขึ้นอยู่กับโครงสร้างเบื้องต้น (พลังการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิต) การเอาชนะความแปลกหน้าในทางเศรษฐกิจได้ก็หมายถึงการเอาชนะความแปลกหน้าในทุกรูปแบบโดยสิ้นเชิง

3.2.2 สาเหตุของความแปลกหน้าในทางเศรษฐกิจ

แรงงาน (ทางเศรษฐกิจ) ที่แปลกหน้า หรือกิจกรรมการผลิตทางเศรษฐกิจที่แปลกหน้านำไปสู่ความแปลกหน้าในทุกรูปแบบ ดังนั้นสาเหตุของความแปลกหน้าในทางเศรษฐกิจจึงอยู่ที่อะไรเป็นสาเหตุของแรงงานที่แปลกหน้า อะไรทำให้กิจกรรมการผลิตทางเศรษฐกิจเป็นกิจกรรมที่แปลกหน้า มาร์กซ์ถือว่า "การแบ่งแรงงานเป็นข้อเกิดที่ตรงและลึกซึ้งที่สุดของความแปลกหน้าจากระบวนการของแรงงาน และเป็นข้อเกิดของการขาดความเป็นมนุษย์ของเขา..."⁴⁵

การแบ่งแรงงานนั้น "...บอกไว้แต่เริ่มแรกเลยว่า หมายถึงการแบ่งแยกเงื่อนไขของแรงงาน เครื่องมือ และวัตถุ และดังนั้นจึงทำให้เกิดการแบ่งทุนที่สะสมไว้ของบรรดาผู้เป็นเจ้าของและการแบ่งระหว่างทุนกับแรงงาน และการแบ่งระหว่างรูปแบบต่าง ๆ ของสมบัติเอง..."⁴⁶ ดังนั้นการแบ่งแรงงานจึงแยกผู้ผลิต (กรรมกร) ออกจากปัจจัยการผลิตและผลผลิตของเขา แรงงานจึงกลายเป็นแรงงานแปลกหน้า เป็นแรงงานรับจ้างซึ่งมีเป้าหมายอย่างเดียวกันคือ ผลิตเพื่อเงินแทนที่จะเป็นการผลิตเพื่อแสดงออกซึ่งสมรรถภาพและลักษณะเฉพาะของเขา

การแบ่งแรงงานทำให้เกิดการกระจายแรงงานและผลผลิตของแรงงาน (ทรัพย์สินสมบัติ) ที่ไม่เท่าเทียมกัน ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวหรือผลประโยชน์ของครอบครัวกับผลประโยชน์ของชุมชน (ทุกคนที่มีความสัมพันธ์ทางการ

⁴⁵ Graeme Duncan, Marx and Mill : Two Views of Social Conflict and Social Harmony (London: Cambridge University Press, 1973), หน้า 77.

⁴⁶ The German Ideology, หน้า 65.

ผลึกต่อกัน) ผลประโยชน์ของชุมชนกลายเป็นสิ่งแปลกหน้าจากผลประโยชน์ของครอบครัว
(หรือของปัจเจกชน)

การแบ่งแรงงานทำให้

การทำงาน [งาน] ของมนุษย์นั้นกลายเป็นอำนาจแปลก
หน้าที่เผชิญเขา ทำให้เขาเป็นทาสแทนที่งานนั้นจะถูกเขา
ควบคุม ทั้งนี้เพราะเหตุว่าทันทีที่แรงงานถูกแบ่งแต่ละคนมี
กิจกรรมเฉพาะแยกออกไป เป็นกิจกรรมที่บังคับเขาและเขา
ไม่มีทางเลือกเลย เขาอาจจะเป็นนายพราน ชาวประมง
คนเลี้ยงแกะ หรือนักวิจารณ์ และเขาจะคงเป็นเช่นนั้นถ้า
หากว่าเขาไม่ต้องการจะสูญเสียปัจจัยในการครองชีวิต...⁴⁷

ดังนั้นการแบ่งแรงงานจึงทำให้คนกลายเป็นคนชำนาญเฉพาะอย่าง เพราะเหตุว่าเขามี
กิจกรรมเฉพาะอย่าง เขาจึงไม่มีโอกาสพัฒนาศักยภาพอื่น ๆ ที่มีอยู่ในตัวเอง ในการ
ผลิตแบบทุนนิยมการแบ่งแรงงานยิ่งซับซ้อนและขยี้มากขึ้น ในขณะที่เดียวกันคนกลายเป็น
ส่วนหนึ่งของเครื่องจักร⁴⁸ ความเป็นมนุษย์ของเขายิ่งน้อยลงไป กรรมกรคนหนึ่งอาจ
จะยืนไขว่อกเพียงตัวเดียวในระบบการผลิตแบบรวมสาย (Assembly Line) สมรรถ-
ภาพที่แฝงอยู่ภายในตัวเขาไม่มีโอกาสจะกลายเป็นจริงขึ้นมาได้เลย เขาไม่มีทางเลือก
เพราะถ้าไม่ทำก็หมายถึงการสูญเสียปัจจัยการดำรงชีวิต มาร์กซ์เห็นด้วยกับ เจ บี เซย์
(J.B. Say) ที่ยอมรับว่าการแบ่งแรงงานเป็นการใช้อำนาจความสามารถของมนุษย์
อย่างชำนาญ โดยวิธีนี้ผลผลิตเพิ่มขึ้นอย่างมหาศาล แต่ในขณะเดียวกันกับการแบ่งแรงงาน
ทำให้สมรรถภาพของแต่ละคนลดลง⁴⁹ เพราะเหตุว่ามนุษย์ถูกบังคับให้ทำงานคนเดียว
เหมือนเครื่องจักร ทำงานซ้ำซากจำเจไม่มีโอกาสจะพัฒนาศักยภาพของเขาในทุก ๆ ทาง

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

⁴⁸ Karl Marx, Capital Vol. I, หน้า 645.

⁴⁹ คนฉบับเรื่องเศรษฐกิจและปรัชญา, T.B. Bottomore, หน้า 158.

สาเหตุของการแบ่งแรงงาน คนโดยทั่วไปมักจะคิดว่าการแบ่งแรงงานนั้น เกิดจากความสามารถเฉพาะอย่างที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละคน แต่มาร์กซ์เองจะไม่เชื่อเช่นนั้น ถึงแม้ว่าเขาจะยอมรับว่าปัญหาเรื่องธรรมชาติของการแบ่งแรงงานนั้นสืบสัน แต่เขาก็เห็นด้วยกับ ออคัม สมิท (Adam Smith) ที่กล่าวว่า การแบ่งแรงงานเป็นสาเหตุมากกว่าจะเป็นผลของความแตกต่างกันของความสามารถ หรือความฉลาดตามธรรมชาติของมนุษย์ การแบ่งแรงงานทำให้ความแตกต่างกันของสมรรถภาพของมนุษย์นี้เสริมซึ่งกันและกัน โดยการแลกเปลี่ยนผลผลิตซึ่งกันและกัน เป็นการแก้ไขจุดอ่อนที่แต่ละคนมี นี่เป็นลักษณะที่ทำให้มนุษย์ต่างจากสัตว์ สัตว์ไม่มีการแลกเปลี่ยนผลผลิตกันเพื่อเสริมความบกพร่องในความสามารถของมัน มาร์กซ์จึงเห็นด้วยกับสมิท ที่ว่า การแบ่งแรงงานน่าจะมีสาเหตุมาจากแนวโน้มของมนุษย์ที่จะแลกเปลี่ยน แนวโน้มที่จะแลกเปลี่ยนนี้ไม่ใช่เรื่องบังเอิญ แต่เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดโดยวิวัฒนาการของการใช้เหตุผลและคำพูด อย่างไรก็ตาม แรงกระตุ้นที่ทำให้คนแลกเปลี่ยนผลผลิตกันนั้นไม่ใช่มนุษยธรรมแต่เป็นความเห็นแก่ตัว เช่นในเฒ่าของพวกล่าสัตว์เลี้ยงแกะ อาจจะมีคนที่ทำลูกศรและธนูได้ชำนาญกว่าคนอื่น เขานำมันไปแลกกับเนื้อวัวและเนื้อควาย โดยวิธีนี้เขาก็สามารถได้เนื้อวัวและเนื้อควายมากกว่าที่จะไปหาเอง เมื่อคิดถึงผลประโยชน์เช่นนี้จึงทำให้เขายึดอาชีพทำธนูและลูกศร⁵⁰

ใน The German Ideology มาร์กซ์และแองเกลส์เสนอความคิดเกี่ยวกับการแบ่งแรงงานในแง่ประวัติศาสตร์ไว้ว่า ในตอนแรกเริ่มของการผลิตคือ ในสังคมการผลิตแบบคอมมิวนิสต์ดั้งเดิม (Primitive Communism) นั้นการแบ่งแรงงานยังอยู่ในรูปพื้น ๆ การแบ่งแรงงานนั้น "...ไม่ใช่อะไรเลยนอกจากเป็นการแบ่งงานในกิจกรรมทางเพศ การแบ่งแรงงานเช่นนี้พัฒนาขึ้นมาตามธรรมชาติ เป็นไปตามความโน้มเอียงตามธรรมชาติที่มีอยู่ (เช่น ความแข็งแรงของร่างกาย) ความจำเป็น เรื่อง

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 155-156.

บังเอิญ และอื่น ๆ ..."⁵¹ เนื่องจากในท่อนั้นคนยังมีรูปแบบการผลิตที่ยังไม่พัฒนา
 ครองชีวิตง่าย ๆ โดยการล่าสัตว์ หาปลา หรืออย่างดีที่สุดก็โดยการเพาะปลูกอย่าง
 ง่าย ๆ แต่เมื่อมีการผลิตเพิ่มขึ้น มีความต้องการเพิ่มขึ้น ประชากรเพิ่มขึ้น ทั้งหมดนี้
 ทำให้การแบ่งแรงงานปรากฏชัดเจขึ้น "...การแบ่งงานไปปรากฏอย่างจริงจัง เมื่อ
 เริ่มมีการแบ่งระหว่างแรงงานภายในกับแรงงานสมอง..."⁵² ซึ่งจะนำไปสู่การแบ่ง
 ระหว่างชนบทกับเมือง ผู้ผลิตกับผู้บริหาร ผู้อยู่ใต้อการปกครองและผู้ปกครอง และแน่นอน
 ที่สุดสิ่งที่ตามมาคือ ความแปลกหน้าและความขัดแย้งระหว่างสิ่งเหล่านี้

⁵¹ The German Ideology, หน้า 20.

⁵² เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.